

ምዕራፍ ሸዱሸተ

ስምዒት ሓላፍነት

ዕላማታት'ዚ ምዕራፍ፡-

እዚ ምዕራፍ ተማሂርኩም ምስወዳእኹም፡-

- እንታይነት ሓላፍነት ትርጉሙ፡፡
- ዝተፈላለዩ ዓይነታት ሓላፍነት ትፈልጡ፡፡
- ተግባር ብቕንዕና፣ ብተአማንነት፣ ብሓቀኛነት ብምፍፃም በቢብርኩ ዝህሉ ምፍፃም ዜግነታዊ ሓላፍነት ትግንዘቡ፡፡

6.1. እንታይነት ግቡእ ምፍፃም ሓላፍነት

ስእሊ 6.1 ተምሃሮ ኣብ ቤት ትምህርቶም ንፈልስታት ማይ እንተስትዩን እንትክሰኩሱን

- ተግባር ኣብቲ ስእሊ ዝረኣዩ ተምሃሮ እንታይ ይመልከት?
- ምትካል ፈልሲ ጥቕሙ እንታይ እዩ?

ለምለም መረባ

ወ/ሮ ኣዜብን ኣይተ ትርፊን ሰብ ሓዳርን ወለዲ ኣርባዕተ ቆልዑን እዮም። ኣይተ ትርፊ ኣላሚ እንትኾኑ ወ/ሮ ኣዜብ ድማ ኣብ ቀዳማይ ብርኪ ቤት ትምህርቲ መምህር እዮን።

ብሩኽ፣ ኣስቴር፣ ሳባን፣ ባህታን ኣብ መንግስታዊ ካልኣይ ብርኪ ቤት ትምህርቲ እዮም ዝመሃሩ። እዚ ስድራ ስራሕ ብሓባር ይሰርሑ። በዓል ብሩኽ ስራሕቲ ገዛ ብምክፍፋልን በቢሰሙኑ ብምልውዋጥን እዮም ዝሰርሑ። ናይ ሰበይትን ሰብኣይን ዝብል ባህላዊ ምደብ ስራሕ ኣየኣምንሉን። ግዘኦም ብስርዓት መዲቦም ስለዝጥቀሙ እኹል ግዘ መፅናዕቲ ኣለዎም። ብተወሳኺ በብድልዮቶም ስራሕቲ ልምዓት ይሰርሑ። ብሩኽ ተኸልታት ገደና የልምዕ፣ ሳባ ንህቢ ተራብሕ፣ ባህታ ደርሆ የርብሕ፣ ኣስቴር ናይ ኣቦኣ ሞያ ሒዛ ስራሕ ማእለማ ትሰርሕ። መረባኦም ለምለምን ዝተፈላለዩ ምህርታታትን ዝራኣዮሉ ብምጃኑ ብናይቲ ከባቢ ሰባት “ለምለም መረባ” ብዝብል ስም ይፍለጥ። ነበርቲ ከባቢኦም ምህርቶም ይገዝኡሎም።

እኒ ብሩኽ ሸይጦም ካብዝረኽብዎ እቶት ናብራ ስድራኦም ብዝግባእ ይሕግዙ። ንቤት ትምህርቶም ዘድልዩዎምን ካልኣት ወፃኢታትን መብዛሕትኡ ካብ ልምዓቶም ብዝርከብ እቶት ይሸፍንዎ። ብተወሳኺ ኣብ እድር ከባቢኦም ኣብ ዘጣየሾ ማሕበር ተራድኦ ሰብ ፀጋ ዕድመ ኣባል ኮይኖም ይሰርሑ። ናይ ኣባልነት ክፍሊት እውን ይኾፍሉ። ኣብ ቤት ትምህርቲ ድማ ዝመረፅዎም ክለባት ብምስታፍ ናይ ስራሕ ተሞክሮኦም ንኣዕርኽቶም የካፍሉ። እኒ ብሩኽ ግዘኦም ብስርዓት ብምጥቃም ልዑል ውፅኢት ስለዘመዝግቡ ኣብ ቤት ትምህርቶምን ኣብ ቁሽቶምን ከም ኣብነት ዝጥቀሱን ምስጉናትን እዮም።

መልመዲ 1

ነዚ ምንባብ መሰረተ ብምግባር ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. እኒ ብሩኽ ተግባር ሓላፍነት ዝፍፀሙዎ ብኸመይ እዩ?
2. ስራሕ ናይ ደቂ ኣንስትዮን ናይ ደቂ ተባዕትዮን ኢልካ ምምዳብ ትኸክል ድዩ ወይስ ኣይኮነን?
3. ኣብ ገዛን ኣብ ቤት ትምህርትን እትሰርሕዎ ስራሕ ኣሎዶ? እንተልዩ እንታይ እንታይ ከምዝኾኑ ንኣዕርኽትኹም ግለፁ።

ግቡእ ምውሳድ ሓላፍነት፦ ማለት ሓደ ጉዳይ ብዓርሰ ተበግሶ ወይ ብዝወሃብ መምርሒ ብስርዓት ንምፍፃም ሓላፍነት ምቕባልን ምፍፃምን ማለት እዩ። ኩሉ ሰብ ኣብ ዝተዋፈረሉ ሞያን ስራሕን ጠቓሚ ውፅኢት ናይ ምምዘጋብ ሓላፍነት ኣለዎ። ሓላፍነት ከም ዓይነትን ደረጃን እቲ ሞያ ይፈላለዩ። ንኣብነት ወለዲ ቆልዑ ወለዶም ምዕባዮም፣ ሓኻይም ምሕካሞም፣ መምህራን ምስትምሃሮም፣ ሰራዊት ንሃገር ካብ ፀላኢ ምሕላው፣ ሓረስታይ ምሕራሱን ምህርቲ ምፍራዩን፣ ተምሃሮ ምምሃሮም ኣብ ዝተፈላለዩ ስራሕቲ ሓላፍነት ዝተዋፈሩ ምኃኛኛም የርኢ። በዚ መሰረት ተምሃሮ ኣብ ውሽጢ ቤት ትምህርቲ ኣብ ዝተፈላለዩ ኮሚቴታት ብምስታፍ ሓላፍነት ተቐቢሎም ብምስራሕ ፀገማት ኣብ ምፍታሕ ኣስተዋዕኦ ናይ ምግባር ባህሊ ከማዕብሉ ይግባእ።

ብርኪ ሓላፍነት ልዕልን ትሕትን ክብል ይኸእል። ኮይኑ ግና ሓደ ሰብ ኣብ ዝተዋፈረሉ ስራሕ ዘዕግብ ውፅኢት ንምምፃእ ሓላፍነት ናይ ምቕባል ግቡእ ኣለዎ። ዕቡቕ ውፅኢት ስራሕ ሕድሕድ ሰብ ንዓርሱ፣ ንሕብረተሰብ ቀደሉ'ውን ንሃገር ዕብየት ጠቓሚ እዩ። ስለዚ ኣብ እዋን ተምሃርነትኩም ስራሕኹም ትምህርቲ ብምኃኑ ብዕቡቕ ውፅኢት ንምፍፃም ዕላማ ክህልወኩም ይግባእ። ብተወሳኺ ኣብ ውሽጢ ገዛ ብዝኸኣልኩም መጠን ሓላፍነት ብምቕባል ንስድራ ቤትኩም ሓገዝ ስራሕ ክትገብሩ ኣለኩም።

ወለድኹም ግዚአም፣ ጉልበቶምን ሃፍቶምን ንናታትኩም ዕብየት መስዋእቲ ምግባርም ፅቡቕ ዜጋ ንምፍራይ ምኅኒ ምግንዛብ የድሊ። ስለዚ ብዝኸአልኩምዎ መጠን ሓላፍነት ብምቕባል ፅቡቕ ውፅኢት ምምፃእን ወለዲ ክሕጎሱ ምግባርን ዜግነታዊ ግቡእነት እዩ።

ሓላፍነት ምቕባል ኣብ ቤት ትምህርቲውን ክትግበር ዘለዎ ተግባር እዩ። ናይ ሓባር መገልገልቲ ዝኾኑ ንብረታት ቤት ትምህርቲ ካብ ሓዲጋ ምሕላው ሓላፍነት ሕድ ሕድ ተምሃራይ ብምኅኒ ብመንፈስ ዋንነት ምክንኻን ካብ ኩሉ ትፅቢት ይግበር። ብተወሳኺ ምቅዋምን ምክልኻልን ጥቕዓት ህፃናትን ደቂ ኣንስትዮን ካብ ቤት ትምህርቲ ጀሚሩ ክምዕብል ዝገበኦ ግቡእ ሓላፍነት እዩ።

መልመዲ 2

ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. ሓላፍነት ምፍፃም ማለት እንታይ ማለት እዩ?
2. ብድሌትካ ዝስራሕ ስራሕ ሓላፍነት ምፍፃም ማለት ድዩ? ወይስ ኣይኮነን? ኸመይ?
3. ተምሃሮ ንብረት ቤት ትምህርቲ ንምንታይ ይክናኹኑ?
4. ምክልኻል ጥቕዓት ህፃናትን ደቂ ኣንስትዮን ክጅምር ዘለዎ ኣበይ እዩ?

6.2 እንታይነትን ኣድላይነትን ቃል ኪዳን

“ዝተዛረቦ ብተግባር መብሰሪ፤

ሓቀኛ ሰብዮ ቃል ኪዳን መኸበሪ።”

- ብመሰረት ልዕል ክብል ዝተውሃቡ ተለላታት ግጥሚ ቃል ኪዳን እንታይ ማለት እዩ?
- ቃል ኪዳን ብምንታይ ይግለፅ?
- ቃሉ ዘኸብር ሰብ እንታይ ተባሂሉ ይፅዋዕ?

ፀልማትን ክረምትን

ዝሓለፈ 30 ሓምለ ዝወቕዐ ዝናብ ኣዝዩ ከቢድ ነይሩ። ነበርቲ ጣብያ ሓድነት ካብ ስራሕ ቦተኣም ናብ ገዝኦም ንምእታው ተፀጊሞም ኣምሸዩ። ውሕጅን ፀልማትን ካብ ዘሸግሮም ሰባት ሓደ ሃናፃይ ዝኾነ ኣይተ ኣማረ ነይሩ። ዝናብ እናወቕዖ ብቐልጡፍ እንተሰደረ'ውን ፀልማት እናበርተዐ ብምምዕኡ እቲ መንገድን ሕርሻ ቦታን ምፍላይ ኣይከኣልን።

ምስ ሸገሮ ዋሕዋሕታ ብርሃን ናብ ዝራኣየላ ገዛ ኸደ። ደጋጊሙ ፀወዐ። ሓደ ሽማግሌ ሰብኣይ ካብገዝኦም ውፅእ ኢሎም ላምባዲና ኣብሪሆም ምስራኣይዎ ሓዘኑሉ። ናብ ገዝኦም ኣትዩ ንኸዕቅል “ናብ ገዛ እቶ በልዎ”። ኣማረ ግና ኸትወልድ ዝበለት ጥንስቲ ሰበይቱ ተፀጊማ ከምትፅበዩ ዘላ ገሊፁ ላምባዲናን ፅላልን ንኸህብዎ ለመኖም። እቶም ሽማግሌ ሰብኣይ ንጉሆ ገሰጊሱ ንኸምልሰሎም ቃል ኣእተዎዎ። ቃሉ ንኸክብር'ውን ደጋጊሞም ኣተሓሳሰብዎ።

ኣማረ'ውን ዝኣተዎ ቃል ኪዳን ከምዝፍፅዎ ቃል ብምእታው ኣመስጊኑ ናብ ቁሽቱ ከደ። ኣብ ገዝኡ ምስበፅሐ ወ/ሮ ገነት ዝተባሃለት ሰበይቱ ኣብ ኣፍደገ ገዛ ጠጠው ኢላ ክትፅበዩ ረኸባ። ካብኡ ናብ ዝሞቐ ገዝኦም ኣትዮም ድራር ተደሪሮም፣ ቡን ሰትዮም ብሰላም ደቀሱ። ምስነግሀ ወ/ሮ ገነት ሕማም ሕርሷ ሓዛ። ኣማረ ኣዝዩ ተጨነቐ። ናብቶም ጎረባብቲ ብምኻድ ሰበይቱ ሕርሷ ዝሓዛ ምኃና ነገሮም። ከም ባህልና፣ ኩሎም ጎረባብቲ ንኸሕግዙዎ ብቐልጡፍ ተኣከቡ። ምስ ወግሐ ንቶም ሽማግሌ ሰብኣይ ዝኣተዎ ቃል ኪዳን ንምክባር ክብል ሰበይቱ ንጎረባብቲ ሓደራ ብምሃብ ብቐልጡፍ ገሰጊሱ ኸደ። ሓድ ሓደ ጎረባብትን ሰበይቱን ግና ብሓባር ሓመይዎ። ተግባሩ ከም ጭካነ ቆፀሩዎ። ንሱ ግና ፅላልን ላምባዲናን እቶም ሽማግሌ ንምብፃሕ ብጉያ ከምዝኸደ፣ ሓዚ'ውን ብጉያ ተመሊሱ መፅኦ። ወ/ሮ ገነት ንል ወሊዳ ዕልል እናተብሃለ በፅሐ።

መልመዲ 3

ብመሰረት ልዕል ኢሊ ዝተውሃበ ታሪኽ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. ቅንዕነት ዝርእ ኣብ ናይመን ተግባር እዩ?
2. ኣብ መንጎ እቶም ሽማግለ ሰብኣይን ኣማረን ዝተገበረ ቃል ኪዳን ብኸመይ ተዛዘሙ?
3. ኣማረ ሰበይቱ ብሕማም ሕርሲ ተታሒዛ እንተላ ናብቶም ሽማግለ ሰብኣይ ምኽያዱ ጭካኔ ድዩ ወይስ ኣይኮነን?
4. ኣብ ውሽጢ እቲ ታሪኽ ሓቀኛነት ብኸመይ ተገለጹ?
5. ንቶም ሽማግለ ሰብኣይ ሕያዋይ እንተይልና ንኣማረ እንታይ ንብሎ?

ቃል ኪዳን፡- ማለት ሓደ ሰብ ዝተዛረዐ ከምዝፍፅም ንኻሊእ ሰብ ዝህቦ ቃል ማሕላ እዩ። ዝተዛረዐ ብተግባር ዝገልፅ ሰብ ሓቀኛ፣ ተኣማኒ እንትበሃል፣ ዝተዛረዐ ብስራሕ ምትርጓም ዝኣበዩ ድማ ቃሉ ዘዕብር ተባሂሉ ይናግቕ። ቃል ኪዳን ወዲሰብ ውፅኢታዊ ስራሕ ንክሰርሕ ዘበረታትዕ ሓይሊ እዩ። ሕድሕድ ሰብ ንግርሱ፣ ንስድራቤት፣ ንሕብረተሰቡን ንሃገሩን ቃል ኪዳን ክኣቱ ኣለዎ። ንሃገር ዝእቶ ቃል ኪዳን ብስራሕ ክትርጎም'ከሎ ምፍፃም ዜግነታዊ ብፅሒት የርእያና። ናብራ ሕብረተሰብ ንምልዋጥ፣ ስልጣነ ንምስፍሕፋሕን ንሃገር ዕብየትን ናይ ዜጋታት ቃል ኪዳን ምእታው ወሳኒ እዩ። ምኽንያቱ ቃል ኪዳን ናብ ተግባር ዘእቱ ናይ ህሊና መንቀሳቐሲ ሓይሊ እዩ።

ኣብ ውሽጢ ገዛ ብፅሒት ስራሕኹም ብቲ ዝድለ እንተፈፂምኩም ፣ ትምህርትኹም ብፅሒት ኩነታት ምክትታል እንተኸኢልኩም መኸበሪ ቃል ኪዳን ትበሃሉ። ቃል ኪዳን ናይ ምክባር ሓላፍነት ዝጅምር ኣብ ስድራቤት ካብ ዝካየድ ተሳትፎ ስራሕ እዩ። ከምዚይ እናበለ ዕብየት እናወሰኸ ኣብ ቤት ትምህርቲ ብዝካየዱ ዝተፈላለዩ ተሳትፎታት ይምዕብል።

ንኣብነት ተምሃራይ ምዃን ባዕሉ ቃል ኪዳን እዩ። ምኽንያቱ ናብ ፅቡቕ

ውዕኢትን ብቕዓትን ንምብጻሕ ተምሃሮ ስርሖም ምምሃር ኩልግዘ ጠንኪርካ ስለዝኾነ እዩ። በተወሳኺ ሓለቓ ክፍል፣ መተሓባበሪ ክለብ ኮይንካ ምስራሕን ምግልጋልን ቃል ምእታውን ሓላፍነት ምፍፃምን እዩ።

መልመዲ 4

ነዘም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. ቃል ኪዳን ማለት እንታይ ማለት እዩ?
2. ቃሉ ዘይፍፅም ሰብ እንታይ ተባሂሉ ይፅዋዕ?
3. ጥቕሚ ቃል ኪዳን እንታይ እዩ?

6.3. እንታይነት ቅንዕና፣ ተአማንነትን ሓቀኛነትን

- ቅንዕና፣ ተአማንነት፣ ሓቀኛነት እንታይ ማለት እዩ?

ዕቁብ እኒ ጩሎ

ኣብ ደቡባዊ ኣዲስ ኣበባ ላቡን ላፍቶን ዝበሃሉ ክልተ ገፋሕቲ ቁሽታት ይርከቡ። ኣብ ሞንጎኦም ሓደ ገፊሕ ኣደባባይን መንገዲ ኣስፋልትን ተሰሪሖ ኣሎ። ኣብ እዋን ሓጋይን ክረምትን ናብቲ መንገድን ኣደባባይን ብዙሓት ነበርቲ በቢ ኣንፈቱ ይመፁ እዮም። ጩሎን ሓሙሽተ መሓዘቱን ናይቶም ሰባት ጫማታት ኣብ ክረምቲ ካብ ጭቃ፣ ኣብ ሓጋይ ድማ ካብ ዶረና ብምፅራግ ዓመት ሙሉእ ብንቕሓት እዮም ዝሰርሑ።

እኒ ጩሎ ዕላማን ራእይን ኣለዎም። ትምህርቲ ምምሃርን ድንኳን ምክፋትን እቶም ቀንዲ ትልምታቶም እዮም። ነዚ ዕላማ ንምፅዋት ባህሊ ዕቋር ይክተሉ እዮም። በቢ መዓልቱ ካብዝረኽብዎ እቶት ናይ ሓምሳ ሳንቲም ዕቁብ የውድቑ እዮም።

ጩሎ ዳኛ፣ ኣረጋ ፀሓፊ፣ ቱሉ ተሓዚ ገንዘብ ኮይኖም ተመሪዖም እዮም። ሓላፍነት ኣረጋ ብብወርሑ ኣብ ልዕሊ ወረቓቕቲ ዕፃ ሽም ምፅሓፍን ጠቕሊልካ ምቕራብን እዩ። ኮይኑ ግና ዝተወሃቦ ሓላፍነት ብምዝንጋዕ ክልተ ክልተ

ብር ጉቦ እናተቐበለ ናይ ምትላል ተግባር ፈጺሙ። እዙይ ማለት ድማ ኣብ ዝጥቕልሎም ወረቓቕቲ ዕፃ ናይ ሓደ ሰብ ሽም ደጋጊሙ ብምፅሓፍ እቲ ዝወፅእ ዕፃ ብዘይተወዳዳሪ ንሓደ ሰብ ንኸበፀሕ ምግባር እዩ።

ኣብ ውሽጢ ሓፂር እዋን ከንብብን ክፅሕፍን ዝኸኣለ ካብቶም ሰብ ዕቁብ ሓደ ዝኾነ ግርማ፣ ኣረጋ ደጋጊሙ ዝፀሓፎ ስለዘንበቦ ኣቃለዎ። እኒ ጩሎ'ውን ብዝገበርዎ ምፅራይ ኣረጋ እምነት ስለዘጉደለን ሓቀኛ ዘይምኳኑን ኣረጋገፀ። ኣረጋ ድማ ግርማ ሓቂ ብምዝራቡ ንኸወቕፅ ኩሉ ፈተነ ኣካየደ። መሓዙቱ ድማ እምነት ብምጉዳሉ ወቐሰዎ። ድሓር ግና ኣረጋ ብዝሰርሖ ስሕተት ስለዝተጠዓሰ ይቕርታ ሓተተ። እኒ ጩሎ'ውን ካብ ቅንዕና ወፃኢ ዝኾነ ስራሕ ብምሰርሖ ክብሪ ተኣማንነት ከምዝሰኣነ ብምግላፅ ካብ ስሕተቱ ንኸመሃር መኪሮም ይቕረታ ገበሩሉ። ናይ ፀሓፍነት ሓላፍነት ግና ንግርማ ሃብዎ።

መልመዲ 5

ብመሰረት ልዕል ክብል ዝቕረበ ምንባብ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

- 1) ብመሰረት እዚ ታሪኽ ውፅኢት ምጉዳል እምነት እንታይ እዩ?
- 2) ተግባር ግርማ እንታይ የርኢ?
- 3) ኣረጋ ካብ ፀሓፍነት ምውራዱ ግቡእ ድዩ ወይስ ኣይኮነን?

ዝኾነ ይኹን ተግባር ብቕንዕና፣ ብተኣማንነት፣ ብሓቀኝነት ምፍፃም ማለት ብትሕትናን ብሰላማዊ ኩነታትን ብዘይምትላል ትኸክለኛ ጉዳይ ምግላፅ ወይ ብተግባር ምትርጓም ማለት እዩ።

ተኣማምንነት፣ ሓላፍነት ብብቕዓት ምፍፃም እንትኾን ሓቀኛነት ድማ ዝኣተኸዮ ቃል ኪዳን ብተግባር ምትርጓም ማለት እዩ። ሰለስቲኦም ኣምራት ዝተታሓሐዙ እዮም። ስለዚ እቲ ሓደ ኣብ ውሽጢ እቲ ካልእ ይርከብ። ቅንዕና፣ ተኣማንነትን፣ ሓቀኛነትን ንትኸክለኛ ተግባር መሰረታዊ ዝኾኑ ባህርያት እዮም። ኣብ ዝኾነ

ዘፈር ስራሕ ዝተዋፈረ ሰብ ብምሉእ ሓይሉን ፍልጠቱን ኣብ ግቡእ እዋንን ኩነታትን ብትኽክል ሰራሖ ብምጥንቓቕ ውፅኢት እንተርእዩ ሓላፍነቱ ብቕንዕና፣ ብተኣማንነት፣ ብሓቀኛነት ፈጻሙ ክበሃል ይከኣል። ካብዚ ወፃኢ ብዓርሰ ፍትወትን እምነት ብምጉዳልን ስራሕ ምብዳል መሕፈርን ሃገር ምብዳልን እዩ።

ስለዚ ብቐፅ ዜጋ ንምኳን ብቕንዕና፣ ብተኣማንነት፣ ብሓቀኛነት ንምስራሕ ሕሊናዊ ምድላው ግብሩ፣ ኣብ ገዛ፣ ኣብ ከባቢ ከምኡ'ውን ኣብ ቤት ትምህርቲ ሓላፍነት ናይ ምፍፃም ባህሊ ምምዕባል ረብሕኡ ዝላዓለ እዩ።

መልመዲ 6

ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ትኽክለኛ መልሲ ሃቡ።

1. ዓርሰ ፍትወት ማለት እንታይ ማለት እዩ?
2. መግለጺ ብቐፅ ዜጋ እንታይ እዩ?
3. ኣብ ቤት-ትምህርቲ ኣብ ዝግበር ተሳትፎ ቅንዕና፣ ተኣማንነትን፣ ሓቀኛነትን ዝግለፀሎም ኩነታት ዘርዝሩ።

6.4 ኣድላይነት ምፍፃም ሓላፍነት

ስእሊ 6.2 ንክባቢኻ ምክንኻን ምፍፃም ሓላፍነት እዩ

- ከባቢና እንተዘይተኸናኸና እንታይ ፀገም ክፍጠር ይኽእል?
- ከባብያዊ ፀገም ንምፍታሕ ዝግበር ተሳትፎ እንታይ ይባሃል?

አደይ አስቴር

አብ ቤት ትምህርቲ ብርሃን ጮራ በቢ ዓመቱ አብ ሞንጎ ዝተፈላለዩ ክለባት ውድድር ይካየድ እዩ። አብ ዝሓለፈ ዓመት ስዓርን ተሸላምን ክለብ ምትሕግጋዝ ነይሩ። አደ መንበር እቲ ክለብ አስቴር አበራ ተምሃሪት 7^ኛ ክፍለ ነይራ። አስቴር ብዘይመምርሕን መተሓሳስብን አብ ገዛእ ክትሰርሖ ዝግብእ ተግባር ብዝግባእ እያ ትሰርሖ። ኩሉሻዕ አንጊሃ ተላዒላ ንደርሁ ጥረምረ ሂባ፣ ሰፈረን ፀሪጋ፣ እቲ ፅራግ ድማ ንድኹዒ አብቲ መደብ ተኸልታት ትንስንስ ነይራ። ከልቦም ንኸናፈስ ምስፈትሖቶ እያ ገዛ ትፀርግ።

ብድሕሪዚ ተዳልያ ቁርሳ ቆሪሳ ብቕልጡፍ ናብ ቤት ትምህርቲ ብምኻድ ብእዋኑ ትበፅሖ። በዚ ምኽንያት እንኳን ጎረባብታን የድንቁዋ ነይሮም። አብ ቤት ትምህርቲውን ዝተመረፀትሉ ክለብ ውፅኢታዊ ንክኸውን ብንጥፈት ትሰርሖ ነይራ። አባላት እቲ ክለብ ብዝግባእ ተተሓባብር እያ። ቤት ትምህርታ ወኪላ አብ ዝተሳተፈትሉ ውድድር ሕቶን መልስን አሸኒፋ ሓደ ሸሕ ብር ተሸሊማ እያ። ብሸልማት ዝረኸበቶ ገንዘብ ንክለብ ምትሕግጋዝ ብምውፋይ ጠቓሚ ተግባር ንኸስርሓሉ ገይራ እያ።

እቲ ክለብ ብምኽንያት ፀገም ትምህርቶም ምክትታል ንዘይከኣሉ ተምሃሮ ይሕግዝ። እቶም ፅጉማት ቆልዑ ብዓቕሞምን አብ ትርፌ ግዘኦምን ብምስራሕ ዓርሶም ንኸኸእሉ ሓገዝ ምኽርን ገንዘብን ይግበረሎም እዩ። እዙይ ድማ ባህሊ ስራሕ ንኸማዕብሉ መሰረት ኮይኑዎም እዩ።

ካብዙይ ወፃኢ አስቴር አብ ሰፈራ አብ ኮሚቴ ልምዓት መናእሰይ ተሳታፊት እያ። እቲ ምምሕዳር ጣብያ አብ ዝሃዦም ቦታ ካብ ዝስራሕ ውፅኢት ልምዓት ዝርከብ እቶት አብቲ ጣብያ ዝኑብሩ ብኤድስ ዝተጎድኡ ሰባት ይሕግዙሉ። በብወርሖ አብ ዝግበር ስራሕቲ ምፅራግ መትረብ፣ ስራሕቲ ጉሓፍ አብ ምውጋድን፣ ኤች ኣይ ቪ/ ኤድስ ዝምልከት ትምህርቲ አብ ምሃብ ብንጥፈት ትሳተፍ እያ። ሕሙማትን ሰብ ፀጋ ዕድመን ሰባትን ስለትሕግዝ፣ ብብዙሓት ሰባት ምስግንትን ምርቕትን እያ። ስለዚ አስቴር ብዕድመ ከይኮነስ ስርሓ ዓብዩ ብምጃኑ “አደ” ተባሂላ ትፅዋዕ።

መልመዲ 7

ብመሰረት እቲ ምንባብ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. ሓላፍነት ምፍፃም ማለት እንታይ ማለት እዩ?
2. ኣስቴር ኣብ ገዛ፣ ኣብ ቤት-ትምህርትን ኣብ ከባቢኣን እትሰርሖም ተግባራት ዘርዝሩ።
3. ከም ኣስቴር ሓላፍነትኩም ትፍፅሙ'ዶ? ብኸመይ?

ቅድም ክብል ከምዝተጠቐሰ ሓላፍነት ምፍፃም ማለት ብዓርሰ ተበግሶ ወይ ካብ ካልኦት ንኸትግበር ዝተውሃበና ስራሕ ብብቕዓትን ብተኣማንነትን ምስራሕ ማለት እዩ። ሕድሕድ ሰብ ብውልቁን ብሓባርን ሓላፍነት ናይ ምፍፃም ግቡእ ኣለዎ። ተምሃሮ ስለዝኾንኩም ትምህርትኹም ብስርዓት ምምሃርን ብብቕዓት ምፍፃምን ክትዋፅእዎ ዝግባእ ውልቃዊ ሓላፍነት እዩ።

ብተወሳኺ ኣብ ስድራቤትን ከባብን ኣብ ዝግበር ስራሕ ምስ ካልኦት ኮይንካ ምስታፍ ናይሓባር ሓላፍነት ምፍፃም እዩ። ኣብ ልምዓት ከባቢ ምስታፍ ብዓርሰ ተበግሶ ሓላፍነት ናይ ምፍፃም ኣብነት እዩ።

ሓላፍነት ምፍፃም ንለውጢ ኣተሓሳስባን ናብራን፣ ንምምፃእ ስልጣነን ምዕባለን፣ ብሓፈሻ ድኽነት ንምቕራፍ ኣድላዩ እዩ። ሕድሕድ ዜጋ ብቕንዕናን ብተኣማንነትን ብሓቀኛነትን ኣብ ዝተዋፈረሉ ተግባር ሓላፍነቱ ዝፍፅም እንተኾይኑ ዕብዮትን ለውጥን ዘይቐርዩ ውፅኢታት እዮም።

መልመዲ 8

ነዘም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. መሰረት ስልጣንን ዕብዮትን እንታይ እዩ?
2. ካባኻትኹም ትዕቢት ዝግበረሉ ሓላፍነት ብኸመይ ትፍፅምዎ?
3. ብዓርስ ተበግሶ ዝስርሑ ስራሕቲ ግለፁ።

6.5. እንታይነት ሃፍቲ ተፈጥሮን ታሪኻዊ ሓድግን

ስእሊ 6.3 መንጫዕጫዕታ ጢስ ኣባይ

ስእሊ 6.4 ትኩላት እምኒ ጢያ

- መንጫዕጫዕታ ጢስ ኣባይ ብምንታይ ይፍለጥ?
- ሓወልትታት እምኒ ጢያ ኣበይ ይርከቡ? ብዛዕባ እቶም ሓወልትታት ትፈልጥዎ ግለፁ።
- ካብቶም ክልተ ስእልታት ኣየናይ ሃፍቲ ተፈጥሮ፣ ኣየናይ ታሪኻዊ ሓድጊ ምዃኑ ፍለዩ።

ሽልማት ጫልቱ

አይተ ደጀኔ:- ጫልቱ ንባይ እትደልይዮ ነገር ክሽልመኪ ሓሲብ ኣለኹ። እንታይ እንተገበርኩልኪ ይሕሸኪ?

ጫልቱ:- እትሽልመኒ ብምንታይ ምኽንያት እዩ ኣቦዎ?

አይተ ደጀኔ:- ካብ ክፍሊ ቀዳመይቲ ብምኻንክን ትምህርትኪ ብዝግባእ ብምፍፃምን ሓላፍነትኪ ብምውፃእኹ ስለዝተሓገስኩ እዩ።

ጫልቱ:- የመስግን ኣቦዎይ። እቲ ሽልማት ሽርሽር እንተዝኾነላይ ይሕሸኒ።

አይተ ደጀኔ:- ፅቡቕ ሓሳብ እዩ ጫልቱ። ናባይ ክወስደኪ ትደልዩ?

ጫልቱ:- ብመሰረት እቲ ዝተምሃርናዮ ኣብ ሃገርና ዘደንቐ ሃፍትታ ተፈጥሮ፣ ዝተፈላለዩ ታሪኻዊ ሓድግታት ምህላዎም ፈሊጥና ኢና። ካብዚኣቶም ገለገሊኦም እንተተርእየኒ ብጣዕሚ ደስ ይብለኒ።

አይተ ደጀኔ:- ፅቡቕ ሓሳብ እዩ ጫልቱ። ንምኻኑ ሃፍቲ ተፈጥሮ ማለት እንታይ ማለት እዩ?

ጫልቱ:- ሃፍቲ ተፈጥሮ ማለት ኣብ ልዕሊ መሬትን ኣብ ትሕቲ መሬትን ከምኡ'ውን ኣብ ውሽጢ ማይ ብተፈጥሮ ዝርከቡ ነገራት እዮም።

አይተ ደጀኔ:- ጫልቱ ፅቡቕ ተገንዚብኪ ኣለኹ። ታሪኻዊ ሓድጊኹ እንታይ ማለት እዩ?

ጫልቱ:- ታሪኻዊ ሓድግታት ድማ ህዝብታት ኣብ ውሽጢ ነዊሕ ዘበናት ዝሰርሕዎምን ንትውልዲ ዝተሓላለፉን ከምኒ ኣብያተ መንግስቲ፣ ሓወልትታትን፣ ስእልታትን ወዘተ እዮም።

አይተ ደጀኔ:- ፅቡቕ እዩ። መሰረታዊ ሓሳብ ሒዝኪ ኣለኹ። ኣብ ዝቐፅል ክፍሊ ብሰፊሑ ክትማሃርዮኹ። ካብ ሃፍትታት ተፈጥሮን ሓድግታትን ኣብነት ዝኾኑ ኣብዚ ዓመት ክልቲኦም ክሪኣኪ ይኸእል እዩ።

ጫልቱ:- ብጣዕሚ ደስ ይብለኒ አቦዋይ። ብዛዕባ ዝረእኹዎ ታሪኻዊ ቦታን ከባቢን ፀብዓብ ፅሒፈ ንክፍሊ ምሓዙተይ ንምቕራብ ክዳሎ እየ። ናባይ ክትወስደኒ ሓሲብካ አለኻ አቦዋይ?

አይተ ደጀኔ:- አብዚ ዓመት አብ ክልል ብሄር ብሄረሰባትን ህዝብታት ደቡብ፣ ዞባ ጉራጌ አብ ከባቢ ዕጹ ዝርከቡ ካብ እምኒ ዝተሰርሑ ሓወልትታት ጢያን ከባቢ አምቦ ዝርከብ ቃላይ ወንጫን ክጎብንዮኪ እየ። ቃላይትን አብ ውሽጢም ዝርከቡ ነገራትን ሃፍትታት ተፈጥሮ እዮም።

ጫልቱ:- አዝዩ የመስግነካ አቦዋይ። አነውን ፀብዓብ ዝፅሕፈሉ ደፍተረይ ከዳሉ እየ።

መልመዲ 9

እቲ ዝቕረበ ምይይጥ መሰረት ብምግባር እዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. አቦ ጫልቱ ንምንታይ ተሓጉሶም?
2. ትፈልጥዎም ሃፍትታት ተፈጥሮን ታሪኻዊ ሓድግታትን እንተልዮም እንታይነቶምን አባይ ከምዝርከቡን ግለፁ።
3. ሃፍቲ ተፈጥሮ ማለት እንታይ ማለት እዩ? ታሪኻዊ ሓድጊኸኸ?

ሃፍትታት ተፈጥሮ ማለት ደቂ ሰብ ብፍልጠቶምን ብልምዲ ስርሓምን ከየማሓየሽዎም ብተፈጥሮ ዝርከቡ ነገራት ኩሎም ሃፍትታት ተፈጥሮ ይበሃሉ። እዚአቶም አብ ልዕሊ መሬት፣ አብ ውሽጢ መሬት፣ አብ ውሽጢ ባሕርታትን ቃላይትን ዝርከቡ ዝተፈላለዩ ነገራት እዮም። ንአብነት አብ ልዕሊ መሬት ዝርከቡ ተኸልታት፣ እንስሳት ዘገዳም፣ አዕዋፍ፣ ሩባታት፣ መንጫዕጫዕታ ወዘተ ዝጥቀሱ እዮም። አብ ውሽጢ መሬት ፣ ከምኒ ወርቂ፣ ነሓስ፣ ሓፂን፣ ብሩርን ነዳዲ ዘይቲ ዝመሳሰሉን ማዓድናት እዮም።

ከምኡ'ውን ኣብ ውሽጢ ማይ ዝርከቡ ዝንቀሳቆሱን ዘይንቀሳቆሱን ፍጥረታት ኩሎም ሃፍትታት ተፈጥሮ እዮም። ኣብ ሃገረና ካብ ዝፍለጡ ሃፍትታት ተፈጥሮ፡-

- ፍባታትና፡ መንጫዕጫዕታ ጢስ ኣባይ፣ ኣዋሽ፣ ተከዘ፣ ገናሌ ወዘተ እዮም።
- ቃላያት፡ ጫሞ፣ ሃዋሳ፣ ላንጋኖ፣ ጣና፣ ሓሸንገ ወዘተ እንትኾኑ
- ኣብ ኣዋሽ፣ ኣብ ባሌ፣ ኣብ ነጭ ሳር፣ ኣብ ውሽጢ እምባታት ሰሜን ዝርከቡ እንስሳተ ገዳምን ኣዕዋፍን ከም ኣብነት ዝጥቀሱ እዮም።

ምልማዕ ሃፍትታት ተፈጥሮ ንህይወት ደቂ ሰብ ብዙሕ ጥቕሚ ኣለዎም። ንኣብራዊ ዕብዮት ህዝብታት ሰፊሕ ግልጋሎት ይህቡ እዮም። ሕድሕድ ዜጋ ንሃፍትታት ተፈጥሮ ብዝግባእ ናይ ምፍላጥ፣ ምልማዕን ምሕላውን ግቡእ ኣለዎ። እዚ ሓደ ክፋል ሓላፍነት ምፍፃም እዩ።

ንኣብነት ተኸልታት ምክንኻን ካብ መንበሪ ሕድሕድ ሰብ ብቐሊሉ ይጅምር። ንስኻትኩም'ውን ኣብ መረባኹም ተኸልታት ብምትካል፣ ከባቢኹም ብለምለም ክሸፈን እንተገይርኩም ሓመድ ከባቢ ብማይ ከይሕፀብን ተኸልታት ከይበርሱን ይሕግዝ። ብኸምዙይ ዓይነት ኩሉ ሰብ ብፅሒቱ እንተሰሪሑ ኣብ ምብራስ ዘለዉ ተኸልታት ህይወት ይዘርኡ። ማይ ፍባታትን ቃላያትን ብስርዓት ኣብ ጥቕሚ እንተውዲሉ ሓገዝ ልምዓት ይኸውን። ኣድዋር ምክንኻን ንሃለዎት እንስሳትን ኣዕዋፋትን ውሕስና እንትኸውን ንስራሕቲ ሕርሻ ጠቓሚ ዝኾነ ሓመድ'ውን ከይሕፀብ ይገብር።

ታሪኻዊ ሓድግታት፡- ዝብሃሉ ህዝብታት ኣብ ዝነበሩሎም ዘበናት ዝሰርሕዎም ውፅኢታት ስልጣን እዮም። እዞም ውፅኢታት ስልጣን ንትውልዲ ብምትሕልላፍ መረዳእታ ታሪኽ ብምኻን የገልግሉ። ናይቶም ዝሰርሕዎም ህዝብታት ዝነበሮም ብርኪ ዕብዮት የረድኡ። ታሪኻዊ ሓድግታት ባህላውን ሃይማኖታውን ናውቲ፣ ሓወልትታት፣ ኣብያተ ክርስትያን፣ ኣብያተ መንግስቲ፣ መስጊዳት፣ ስእልታትን ዝመሳሰሉን እዮም።

ንዞም ሓድግታት ክንክን እንተዘይተገይሩሎም ክዓንዉ ይኸእሉ እዮም። ዕንወት ሓድግታት ድማ ዕንወት ታሪኽ እዩ። ታሪኻዊ ሓድግታት ናይ ሓባር ንብረትና ስለዝኾኑ ኩለና ኸንሕልዎም ዜግነታዊ ግቡእ ኣለና።

ዝኾነ ይኹን ሰብ ነዊሕ ዕድመ ዝገበሩ ብውህብቶ ወይ ብውርሲ ዝረኸቦም ንብረታት ከምሓድጊ ክሪኦምን ከሕልዎምን ይግባእ። ናይ ውልቀ ይኹኑ ናይ ሓባር ታሪኽን ግዘን ዝጠቐሱ ሓድግታት ፈሊና ምፍላጥን ምሕላውን ግቡእና እዩ። መግለጺ መንነትና ዝኾኑ ሓድግታትና ከይዓንዉ፣ ከይስረቑን ከይሸየጡን ምክልኻል የድሊ እዩ።

መልመዲ 10

ነዞም ዝስዕቡ ሕጎታት መልሱ።

- 1) ሃፍቲ ተፈጥሮ ሓለዋ እንተዘይተገይሩሉ ዘስዕቦ ጉድኣት እንታይ እዩ?
- 2) ጥብብን ክእለትን ሰባት ከምኡ'ውን ዝነበረሉ ብርኪ ስልጣነ ዘርእዩና እንታይ እዩ?
- 3) ኣብቲ ንባብ ዝተገለፁ ፍሉጣት ቦታታት፣ ኣብ ከባቢኹም ዝርከቡ ታሪኻዊ ሓድግታትን ወይ ሃፍትታት ተፈጥሮ ኩነታቶም ብምዕናዕ ንናይ ክፍሊ ተምሃሮ ግለፁ።
- 4) ሃፍትታት ተፈጥሮን ታሪኻዊ ሓድግታትን ኣብ ምሕላውን ኣብ ምክንኻን ናትኩም ብፅሒት እንታይ ክኾን ኣለዎ?

6.6 ኤች.ኣይ.ቪ/ኤድስ

- ሕማም ኤች ኣይቪ/ኤድስ እንታይ ከምዝኾነ ትፈልጡ'ዩ? ትፈልጥዎ ተዛረቡ።

ኤች.ኣይ.ቪ/ኤድስ ኣብ ዓለም ክሳብ ሎሚ መድኣኒት ዘይተረኸበሉ ተመሓላፊ ሕማም እዩ። ሰውነት ብምድኻምን ዓቕሚ ምክልኻል ሕማም ብምስኣን ኣብሞት የብፅሕ።

እዚ ተመሓላለፊ ሕማም ኣብ ዓለምና ናብ ኩለን ክፍለዓለማትን ሃገራትን ተስፋ-ሕፊሑ እዩ። ሃገርና'ውን ካብ ገፀር ክሳብ ከተማ ብምስፍሕፍሑ በዚ ሕማም ተጎዳኢት ብምኻን ብቐዳምነት ተጠቓሲት ኮይና ኣላ።

እዚ ሕማም ኣቦን እኖን እንትቐትል ስድራ ቤት ይጉዳእ። ህፃናት ብዘይ ኣካቢ ይቐርዩ። ትምህርቶም ክቕፅሉ ኣይከእሉን። ብሽግር ምኽንያት ናብ ጎደና ናብራን ምንግልታዕን ይቃዕ። እዚ ኩነታት ተረከብቲ ሃገር ናይዝኾኑ ህፃናት ዕብዮት የዕንቅፍ እዩ። ንሃገርና'ውን ኣፍረይት ዝተምሃሩ ዜጋታትን የስእና። ስለዚ እዚ ሕማቕን መሸገርን ዝኾነ ሕማም ካብ ምስፍሕፋሕ ንምዕጋትን ንምክልኻልን ዝመሓላለፈሉ ኩነታት ክትፈልጡ ኣለኩም። ዝተሓላለፈሎም መንገድታት ምስፈለጥኩም ባዕልኹም ካብቲ ሕማም ብምክልኻል ሓላፍነትኩም ክትዋፀኡ ይግባእ።

ኤድስ ዝመሓላለፈሎም መንገድታት

1. ኤድስ ወይ እቲ ቫይረስ ዘለዎ ሰብ ብዝተወገኣሉ መርፍእ ጥዑይ ሰብ እንተተወጊኡ፤
2. ናይቲ ሕሙም ደም ናብ ናይ ጥዑይ ሰብ ደም እንተተሓዘሱ፤
3. ኤድስ ዘለዎ ሰብ ብዝተጠቐመሎም በላሕቲ መሳርሕታት (ላማ፣ ዕፍሪ መቐረቢ፣ ወዘተ) እቲ ጥዑይ ሰብ እንተተጠቐሙሉ፤
4. እቲ ቫይረስ ዘለዎ ሰብ ብዝተጠቐመሉ መመወዒ ስኒ ጥዑይ ሰብ እንተተጠቐሙሉ፤
5. ብጥንሲ ኣቢሉ ካብ ኣዶ ናብ ዕሽል እንትሓልፍ እዩም።

መልመዲ 11

እዞም ዝሰዕቡ ሕቶታት ተመያየጡሎም፡፡

1. መከላኸሊ ሜላታት ኤድስ እንታይ እዮም?
2. ናይ ወለዲ ብኤድስ ምጻት ንህፃናት ዝጎድእ ብኸመይ እዩ?

መጠቓለሊ

ዝኾነ ይኹን ዜጋ ንሃገሩ ሓበን እዩ። ሃገር ተረካባይ ዝኾነ ዜጋ ድማ ሓላፍነቱ ብዝግባእ ክዋፃእ ኣለዎ። ብዝተውሃቦ ወይ ብዓርሰ ተበግሶ ብዝጀመሮ ዝኾነ ዓይነት ስራሕ ውፅኢት የምፅእ። ብተሓማንነትን ብቅንዕናን ዝኾነ ስራሕ ምፍፃም እንተኸኢሊ ቃል ኪዳኑ ዝሓለወን እሙንን ዜጋ እዩ።

ሓላፍነት ምፍፃም ካብ ዝግለፀሎም ኩነታት ሓደ ድማ ሓድግን ሃፍትን ሃገር ዝኾነ ንብረታት ብሓላፍነት ምክንኻንን ምሕላውን እዩ። ሃፍቲ ሃገር ብዝግባእ ኣብ ልምዓት እንተውዲሊ ንስልጣነን ንምዕባሊን መሰረት ስለዝኾነ ክንክንን ሓለዎን ክግበረሉ ይግባእ። ነዙይ ከም ቀንዲ ኣብነት ገይርና እንጠቕሶ ሓመድና ብዝለዓለ ቅልጣፊ እናተሓፀበ ምክኻይ እዩ። ሓድግታትና 'ውን እንተ'ኾነ ክንክንን ሓለዎን የድልዮም እዩ።

ቅድም ክብል ከምዝተገለፀ ዜጋታት ቀንዲ ሃፍትታት ሃገር እዮም። ዓርሶም ብትምህርትን ብፍልጠትን ብምህናፅ መፍረይቲ ዜጋ ንክኾኑ ትፅቢት ይግበረሎም። ንምምሃር ይኹን መፍረይይ ኮይንካ ሃገር ንምህናፅ ብቐዳምነት ጥዕናኻ ዝተሓለወ ምኃኑ ወሳንነት ኣለዎ። ብዝላዓለ ቅልጣፊ ኣብ ዓለም እናተጋፈሐ ንዝርከብ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ክንካላኸል ኣለና።

ዝመሓላለፊሎም መንገድታት ዝተጠቐሱ ብምኃኖም ዓርስና ካብዚኣቶም ብምሕላውን ኤድስ ምክልኻል እቲ ካሊእ መልክፅ ምፍፃም ሓላፍነት እዩ። ዋላ 'ኳ' ካብዚይ ምፍላጥን ብዘይምጥንቃቕን ዓብይ ጉድኣት እናብፀሐ እንተ'ኾነ፣ ኤድስ ክንሸንፎ እንክእል ፀላኢና ምኃኑ ክንፈልጥ ኣለና።

አገደስቲ ቃላት

- ሓላፍነት ምቕባል፡- ተግባር ብግቡእ ንምፍፃም ምውሳን
- ቃል ኪዳን፡- ተስፋ ወይ መተአማመኒ ቃል
- ቅንዕና፡- ሕያዋይነት ዝግለፀሉ ፅቡቕ ባህሪ
- ተአማንነት፡- ቃል ኪዳን መኽበራይነት
- ሓቀኛነት፡- ትኽክለኛነት
- ሃፍቲ ተፈጥሮ፡- ብሰባት ፍልጠት ዘይተፈጠረ ሃፍቲ (ማይ፣ መሬት፣ አየር ወዘተ)
- ታሪኻዊ ሓድጊ፡- ናይ ዝሓለፉ ዘበናት ታሪኽን ስልጣንን ከረድእ ዝኸእል ካብ ወለዶ ናብ ወለዶ ዝመሓላለፍ ሃፍቲ
- ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ፡- መድሓኒት ዘይተረኸበሉ ተመሓላለፍን ቀታልን ሕማም

መጠቓለሊ ሕቶታት

1. ነዞም ዝስዕቡ ምሉእ ሓሳባት ብምንባብ ትኽክል ንዝኾኑ “ሓቂ” ትኽክል ንዘይኮኑ ድማ “ጌጋ” ብምባል መልሱ፡፡
 1. ቃል ምእታው ብእምነት መተአማመኒ ምሃብ እዩ፡፡
 2. ተፈጥሮ ምክንኻን ናይ ዓበይቲ እምበር ናይ መናእሰይ ሓላፍነት አይኮነን፡፡
 3. ሓድጊ ምሕላው ሓላፍነት ምፍፃም እዩ፡፡
 4. ኤድስ ምክልኻል ምስ ሓላፍነት ርክብ የብሉን፡፡

II. ኣብ ትሕቲ “ሀ” ንዝተዘርዘሩ ዝስማዕማዕ ኣብ ትሕቲ “ለ” ካብ ዝተቐመጡ ብምምራፅ ኣዛምዱ፡፡

ሀ

ለ

1) መርኣያነት	ሀ) ተስፋን መተኣማመኒ ቃላትን
2) ኣድጊ	ለ) ብሰባት ጥበብ ዘይተሰርሐ
3) ኣላፍነት ምፍፃም	ሐ) ተመሓላሌ ሕማም
4) ሃፍቲ ተፈጥሮ	መ) ኣብነታውነት
5) ተኣማንነት	ረ) መረዳእታ ታሪኽ
6) ኤድስ	ሰ) ውፅኢት ስራሕ ምርኣይ
7) ቃል ኪዳን	ሸ) ዘይምሕሳው
	ቀ) ሸለልትነት

III. ነዞም ዝስዕቡ ክፍቲ ቦታታት ብትኽክለኛ ቃል ወይ ኣረግ ምልኡ፡፡

1. ዘበንን ታሪኽን ብሂልን ልምድን ዝገለፀሎም ነባር ሃፍትታት _____ ብምባል ይፍለጡ፡፡
2. ኣብ ዓለም ፈውሲ ዘይተረኽበሉ ሕማም _____ እዩ፡፡
3. ብጥበብ ቴክኖሎጅን ሳይንስን ዘይተሰርሐ ሃፍቲ _____ ተባሂሉ ይፅዋዕ፡፡

IV. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ትኽክለኛ ዝኾነ መልሲ ምረፁ፡፡

1. ካብዞም ዝስዕቡ ምሉእ-ሓሳባት ኣላፍነት ምፍፃም ዝግለፀሉ፤
 - ሀ) ትምህርቲ ብግቡእ ምምሃርን ፅቡቕ ውፅኢት ምምፃእን
 - ለ) ግዘ መፅናዓቲ ከይሓፀር ኣብ ስራሕ ገዛ ዘይምስታፍ
 - ሐ) ከባብያዊ ልምድን ፅሬትን ተግባር ምምሕዳር ጣብያ ጥራሕ እዩ ምባል
 - መ) ብደረና ንዘይምርሳሕ መምሃሪ ክፍሊ ዘይምፅራይ

2. ሓድጊ ምክንኻን ናይ መን ሓላፍነት እዩ?

- ሀ) ናይ ታሪኽ ተመራመርቲ
- ለ) ናይ ሰበ ስልጣን መንግስቲ
- ሐ) ናይ ኩሉ ዜጋ
- መ) ኩሎም መልሲ እዮም

3. ኒያላ፣ ዋልያ፣ ቀይሕ ቡኻርያ

- ሀ) ሓድጊ ሃገር እዮም
- ለ) ሃፍታት ተፈጥሮ እዮም
- ሐ) ኣብ ኩሉ ክፍለ ዓለም ዝረከቡ ዓሌት እንስሳ እዮም
- መ) ሆን ለን መልሲ እዮም፡፡

4. ንስልጣንን ዕብዮትን ሃገር ጠቓሚ ዝኾነ

- ሀ) ምምሃር ዜጋታት እዩ
- ለ) ብመሳርሕታት ቴክኖሎጂ ምጥቃም
- ሐ) ብፍልጠት ዝተደገፈ ስራሕ ብዘዕግብ ውጊኢት ምፍፃም እዩ
- መ) ኩሎም መልሲ እዮም

5. ዓርስኻ ካብ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ዘይምሕላው፡-

- ሀ) ግቡእኻ ምፍፃም እዩ
- ለ) ንሂይወትካ ዋጋ ዘይምሃብን ሓላፍነት ዘይምፍፃምን እዩ
- ሐ) ቐዳምነት ንትምህርትን ንመዕናዕትን ጠመተ ምሃብ እዩ
- መ) ቃል ኪዳን ምኽባር እዩ

V) ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ሓፂር መልሲ ሃቡ፡፡

1. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ካብ ሰብ ናብ ሰብ ብኸመይ ይመሓላለፍ?
ቃል ኪዳንን ተኣማንነትን እንታይ ማለት እዩ? ብኸመይ ይግለፅ?
2. ብኣብነት ኣረድኡ፡፡
3. ተምሃሮ ኣብ ከባቢኦም ዘሎ ሃፍቲ ተፈጥሮ ብኸመይ ምክንኻን ኣለዎም?